Dünyadan Çeviri

çeviri arşivi

Marcello Musto – Paris Komünü Hâlâ Radikal Değişiklik Umudunun Simgesidir

18 Mart 2021

İngilizce'ye Çeviren: Patrick Camiller

Türkçe'ye Çeviren: S. Erdem Türközü

1871'de bugün, Paris'in işçi sınıfı, başkentin denetimin ele geçirdi ve Komün'ü kurdu. Sadece iki ay hüküm sürmesine rağmen, dünyanın ilk işçi yönetimi, işçilerin kendi özgürlük ve eşitlik hayallerine göre nasıl bir toplum yaratabileceklerinin canlı bir örneği olarak hâlâ ayakta durmaktadır.

26 Mart-28 Mayıs 1871 Paris Komünü'nü betimleyen renkli taşbaskı. (Universal History Archive [Evrensel Tarih Arşivi]/Getty Images)

Fransa'nın burjuvaları her zaman sahip oldukları her şeyi yanlarına alarak seyahat etti. 1789 devriminden bu yana, refah dönemlerinde zenginleşenler sadece onlar oldu işçi sınıfı ise düzenli olarak krizlerin yükünü çekti. Ama Üçüncü Cumhuriyet'in ilanı yeni ufuklar açacak ve gidişatın değişmesi için bir fırsat sunacaktı. Sedan'daki savaşta yenilgiye uğrayan III. Napolyon, 4 Eylül 1870'te Prusyalılar tarafından esir alındı. Takip eden Ocak ayında, dört aylık bir Paris kuşatmasının ardından, Otto von Bismarck Fransa'nın teslim olmasını sağladı ve ardından gelen ateşkeste ağır şartlar dayatabildi.

Ulusal seçimler yapıldı ve Adolphe Thiers, büyük bir *Legitimist* [meşru egemenin otoritesini destekleyenler] ve *Orleanist* [Orleans Hanedanı'nın Fransız tahtı üzerindeki hak iddiasını destekleyenler] çoğunluğun desteğiyle yürütme gücünün başına getirildi. Ama halkın hoşnutsuzluğunun diğer yerlere göre daha fazla olduğu başkentte, radikal cumhuriyetçi ve sosyalist güçler yönetimi ele geçirdi. Toplumsal adaletsizlikleri olduğu gibi bırakacak, savaşın yükünü en alttakilerin sırtına yükleyecek ve şehri silahsızlandırmaya çalışacak bir sağcı hükümet ihtimali, 18 Mart'ta yeni bir devrimi tetikledi. Thiers ve ordusu, Versailles'a çekilmekten başka çok az seçeneğe sahipti.

Mücadele ve Hükümet

İsyancılar demokratik meşruiyeti sağlamak için derhal serbest seçimlere gitmeye karar verdi. 26 Mart'ta Parislilerin ezici bir çoğunluğu (40.000'e karşı 190.000 oy) isyanı destekleyen adaylara oy verdi ve seçilen seksen beş temsilciden yetmişi devrimi desteklediklerini açıkladı. Belirli ilçelerin [*arrondissements*] eski başkanlarından oluşan *Parti des Maires*'in on beş ılımlı temsilcisi derhal istifa etti ve Komün konseyine katılmadı; kısa bir süre sonra onlara dört Radikal katıldı.

Geriye kalan altmış altı üye -ikili siyasi bağlantılar nedeniyle ayırt etmek her zaman kolay değildir- geniş bir yelpazedeki konumlanışları temsil etti. Bunların arasında yirmi kadar yeni-Jakoben cumhuriyetçisi (aralarında ünlü Charles Delescluze ve Félix Pyat da vardı), bir düzine Auguste Blanqui takipçisi, on yedi Uluslararası Emekçiler Derneği üyesi (hem Pierre-Joseph Proudhon'un *mutualist* [karşılıklılık] partizanları hem de Karl Marx'a bağlı kolektivistler, sık sık birbirleriyle çatışıyorlardı) ve birkaç bağımsız vardı.

Komün liderlerinin çoğu işçi ya da işçi sınıfının tanınmış temsilcileriydi ve on dördü Ulusal Muhafızlardan geliyordu. Aslında, Komün'ün eline iktidarı veren bu sonuncusunun merkez komitesiydi -ortaya çıktığı üzere, iki organ arasında uzun bir dizi anlaşmazlık ve çatışmanın başlangıcı oldu.

28 Mart'ta çok sayıda yurttaş, artık resmen Paris Komünü adını alan yeni meclisi kutlamak için Hôtel de Ville civarında toplandı. Yetmiş iki günden fazla ayakta kalamayacak olsa da, on dokuzuncu yüzyıl işçi hareketi tarihindeki en önemli siyasi olaydı ve aylarca süren zorluklardan bitkin düşmüş bir nüfus arasında umudu yeniden canlandırdı. Komün'e destek vermek için halk mahallelerinde komiteler ve gruplar ortaya çıktı ve metropolün her köşesi dayanışmayı dışa vurmak ve yeni bir dünyanın inşasını planlamak için girişimlere ev sahipliği yaptı. Montmartre "özgürlüğün kalesi" olarak vaftiz edildi.

En yaygın duygulardan biri başkalarıyla paylaşma arzusuydu. Louise Michel gibi militanlar kendini feda etme ruhunu örnekliyordu; Victor Hugo onun için şunları yazdı: "Büyük vahşi ruhların yaptığını yaptı. Ezilenleri ve mazlumları yüceltti." Ama Komün'e hayat veren bir liderin ya da bir avuç karizmatik şahsiyetin itici gücü değildi; onun ayırt edici özelliği açıkça kolektif boyutuydu. Kadınlar ve erkekler ortak bir kurtuluş projesinin peşinden gitmek için gönüllü olarak bir araya geldi. Özyönetim bir ütopya olarak görülmedi. Kendi kendini özgürleştirme temel görev olarak düşünüldü.

Siyasi İktidarın Dönüşümü

Yaygınlaşan yoksulluğu durdurmak için çıkarılan ilk olağanüstü hal kararnamelerinden ikisi, kira ödemelerinin dondurulması ("mülkiyetin fedakârlıklardan adil bir pay alması gerektiği" söylendi) ve değeri yirmi Frank'ın altında olan eşyaların rehin dükkânlarında satılmasıydı. Ayrıca savaş, maliye, genel güvenlik, eğitim, iaşe, çalışma ve ticaret, dış ilişkiler ve kamu hizmetleri bakanlıklarının yerine dokuz adet karma komisyonun kurulması öngörüldü. Kısa bir süre sonra, bu dairelerin her birinin başına bir delege atandı.

19 Nisan'da, neredeyse hemen boşalan otuz bir sandalyenin doldurulması için yapılan seçimlerden üç gün sonra Komün, "bireysel özgürlük, vicdan özgürlüğü ve çalışma özgürlüğünün mutlak garantisi" ile "yurttaşların toplumsal işlere sürekli müdahalesini" içeren Fransız Halkına Bildiri'yi kabul etti. Paris ve Versailles arasındaki çatışmanın "hayali uzlaşmalarla sona erdirilemeyeceği" teyit edildi; halkın savaşmaya ve kazanmaya hakkı ve "yükümlülüğü" vardı!

Çeşitli siyasi eğilimler arasındaki gerilimleri önlemek için biraz muğlak bir sentez olan bu metinden daha da önemlisi, Komünarların siyasi iktidarın tamamen dönüştürülmesi için mücadele ettiği somut eylemlerdi. Bir dizi reform, siyasi yönetimin yalnızca yöntemlerini değil doğasını da ele aldı.

Komün, seçilmiş temsilcilerin geri çağrılmasını ve bağlayıcı vekâletler yoluyla eylemlerinin denetlenmesini öngördü (ama bu, karmaşık siyasi temsil sorununu çözmek için hiçbir şekilde yeterli değildi). Daimi denetime ve olası geri çağırmaya tabi olan sulh hâkimlikleri ve diğer kamu görevleri, geçmişte olduğu gibi keyfi olarak atanmayacak, açık bir yarışma ya da seçimler sonucunda belirlenecekti.

Buradaki açık amaç, kamusal alanın profesyonel siyasetçilerin alanı haline gelmesini önlemekti. Siyasa kararları küçük memur gruplarına bırakılmamalı, halk tarafından alınmalıydı. Ordular ve polis güçleri artık toplumdan ayrı kurumlar olmayacaktı. Devlet ve kilise arasındaki ayrılık da olmazsa olmazlardan [*sine qua non*] biriydi.

Ama siyasi değişim hayali daha da derinlere iniyordu. Bürokrasiyi büyük ölçüde azaltmak için iktidarın halkın eline geçmesi gerekiyordu. Henri de Saint-Simon'un zaten savunduğu gibi, toplumsal alan siyasal alanın önüne geçmeli, böylece siyaset özel bir işlev olmaktan çıkıp sivil toplumun faaliyetleriyle giderek daha fazla bütünleşmeliydi. Böylece toplumsal beden, devlete devredilmiş olan işlevleri geri alacaktı.

Hâlihazırdaki sınıf egemenliği sistemini yıkmak yeterli değildi; sınıf egemenliğine de bir son verilmeliydi. Tüm bunlar Komün'ün, tüm bileşenlerinin özgürleşmesini teşvik eden özgür, gerçekten demokratik birliklerin birliği olarak cumhuriyet hayalini yerine getirecekti. Bu, üreticilerin kendi kendini yönetmesi demekti.

Toplumsal Reformlara Öncelik Vermek

Komün, toplumsal reformun siyasi değişimden bile daha önemli olduğunu düşünüyordu. Bu, Komün'ün varlık nedeni, kuruluş ilkelerine bağlılığının barometresi ve onu, önceki 1789 ve 1848 devrimlerinden ayıran temel unsurdu. Komün, açık sınıfsal çağrışımları olan birden fazla önlemi kabul etti.

Borç geri ödemeleri için son tarihler, herhangi bir ek faiz ücreti olmaksızın üç yıl ertelendi. Kira ödenmediği için yapılan tahliyeler askıya alındı ve bir kararnameyle başlarını sokacak bir evleri olmayan insanlar için boş evlere el konulmasına izin verildi. İşgününün kısaltılması

(başlangıçtaki on saatten gelecekte öngörülen sekiz saate indirilmesi) planlandı, işçilere sırf ücret düşürme tedbiri olarak göstermelik para cezaları kesilmesi şeklindeki yaygın uygulama yaptırımlara tabi tutularak yasaklandı ve asgari ücretler saygın bir seviyeye çekildi.

Gıda arzını artırmak ve fiyatları düşürmek için mümkün olduğunca çok şey yapıldı. Fırınlarda gece çalışması yasaklandı ve bir dizi belediye et mağazası açıldı. Nüfusun zayıf kesimlerine çeşitli türlerde toplumsal yardımlar sağlandı -örneğin terk edilmiş kadınlar ve çocuklar için gıda bankaları- ve meşru ve gayrimeşru çocuklar arasındaki ayrımcılığın nasıl sona erdirileceği konusunda tartışmalar yapıldı.

Tüm Komünarlar, eğitimin bireysel özgürleşme ve her türlü ciddi toplumsal ve siyasi değişim için temel bir etmen olduğuna içtenlikle inanıyordu. Okula devam, hem kızlar hem de erkekler için ücretsiz ve zorunlu hale getirilecek, dini esinli eğitim yerini akılcı, bilimsel çizgide laik öğretime bırakacaktı. Özel olarak atanan komisyonlar ve basın sayfaları, kadın eğitimine yatırım yapılması için birçok ikna edici sava yer verdi. Eğitimin gerçek bir "kamu hizmeti" olabilmesi için "her iki cinsiyetten çocuklara" eşit fırsatlar sunması gerekiyordu.

Dahası "ırk, milliyet, din ya da toplumsal konum temelinde ayrımlar" yasaklanmalıdır. Kuramda bu ilerlemelere erken pratik girişimler eşlik etti ve birden fazla bölgede binlerce işçi sınıfı çocuğu ilk kez okul binalarına girdi ve sınıf materyallerini ücretsiz olarak aldı.

Komün aynı zamanda sosyalist karakterli önlemler de aldı. Kentten kaçan işverenler tarafından terk edilen atölyelerin, geri döndüklerinde tazminat garantisi verilerek, işçilerin kooperatif birliklerine devredilmesine karar verdi. Herkese ücretsiz olarak açık olan tiyatrolar ve müzeler kolektifleştirildi; ressam ve yorulmak bilmez militan Gustave Courbet'nin başkanlığını yaptığı Sanatçılar Federasyonu'nun yönetimi altına verildi. Aralarında Édouard Manet'nin de bulunduğu üç yüz kadar heykeltıraş, mimar, litograf ve ressam bu kuruluşa katıldı -bu örnek, aktörleri ve opera dünyasından insanları bir araya getiren bir "Sanatçılar Federasyonu"nun kuruluşunda da ele alındı.

Tüm bu eylemler ve hükümler, Fransa-Prusya Savaşı'nın etkilerinin hâlâ sürdüğü bir kentte, sadece elli dört gün içinde hayata geçirildi. Komün çalışmalarını ancak 29 Mart ila 21 Mayıs arasında, Versaillais'in saldırılarına karşı büyük bir insan enerjisi ve mali kaynak harcaması gerektiren kahramanca bir direnişin ortasında yapabildi. Komün'ün elinde hiçbir baskı aracı bulunmadığından, kararnamelerinin çoğu kentin geniş alanında aynı şekilde uygulanmadı. Yine de Komünarlar toplumu yeniden şekillendirmek için dikkate değer bir çaba gösterdi ve olası değişimin yolunu işaret etti.

Kolektif ve Feminist Mücadele

Komün, yasama meclisi tarafından onaylanan eylemlerden çok daha fazlasıydı. Hatta kentsel mekânı yeniden çizmek istiyordu. Barbarlık anıtı ve kınanması gereken bir savaş simgesi olarak görülen Vendôme Sütunu'nun yıkılması ve bazı ibadet yerlerinin toplum tarafından kullanılmak üzere devredilerek laikleştirilmesi kararı bu hırsın bir göstergesiydi.

Komün'ün bu kadar uzun süre varlığını sürdürmesi, olağanüstü düzeydeki kitlesel katılım ve sağlam bir karşılıklı yardımlaşma ruhu sayesinde olmuştur. Neredeyse her bölgede ortaya çıkan devrimci kulüpler kayda değer bir rol oynadı. Bunlardan en az yirmi sekiz tane vardı ve kendiliğinden harekete geçmenin en güzel örneklerinden birini temsil ediyorlardı.

Her akşam açık olan bu dernekler, yurttaşlara iş çıkışı bir araya gelerek toplumsal ve siyasi durumu özgürce tartışma, temsilcilerinin neler başardığını denetleme ve günlük sorunların çözümü için alternatif yollar önerme fırsatı sundu. Bu dernekler, halk egemenliğinin

oluşumu ve ifadesinin yanı sıra herkesin kendi kaderi üzerindeki denetiminin sarhoş edici havasını soluyabileceği gerçek kardeşlik alanlarının yaratılmasını destekleyen yatay derneklerdi.

Bu özgürleştirici yörüngede ulusal ayrımcılığa yer yoktu. Komün yurttaşlığı, Komün'ün gelişmesi için çaba gösteren herkese genişletildi ve yabancılar da Fransızlarla aynı toplumsal haklara sahipti. Eşitlik ilkesi, Komün'de aktif olan üç bin yabancının oynadığı önemli rolde aşikârdı. Uluslararası İşçi Derneği'nin Macar üyesi Leó Frankel, Komün konseyine seçilmekle kalmadı aynı zamanda Komün'ün önemli makamlarından biri olan çalışma "bakanı" olarak görev yaptı. Benzer şekilde, Polonyalı Jarosław Dąbrowski ve Walery Wróblewski de Ulusal Muhafızların başında seçkin generallerdi.

Kadınlar, hâlâ oy kullanma ya da Komün Konseyi'nde yer alma hakkına sahip olmasalar da, toplumsal düzenin eleştirilmesinde önemli bir rol oynadı. Birçok durumda, burjuva toplumunun normlarını aştılar ve ataerkil ailenin değerlerine karşı yeni bir kimlik ortaya koyarak hane içi mahremiyetin ötesine geçip kamusal alanla ilişki kurdular.

Kökeni büyük ölçüde Birinci Enternasyonal üyesi Elisabeth Dmitrieff'in yorulmak bilmez faaliyetlerine dayanan Paris'in Savunulması ve Yaralıların Bakımı için Kadınlar Birliği, stratejik toplumsal mücadelelerin belirlenmesinde merkezi bir rol oynadı. Kadınlar lisanslı genelevlerin kapatılmasını sağladı; kadın ve erkek öğretmenler için eşitlik kazandı; "eşit işe eşit ücret" sloganını ortaya attı; evlilikte eşit haklar ve özgür birlikteliklerin tanınmasını talep etti ve işçi sendikalarında yalnızca kadınlara ait odaları destekledi.

Mayıs ayı ortalarında askeri durum kötüleştiğinde, Versaillais, Paris kapılarına dayandığında, kadınlar silahlandı ve kendi taburlarını kurdu. Birçoğu barikatlarda son nefesini verecekti. Burjuva propagandası, onları *les pétroleuses* olarak adlandırarak ve sokak çatışmaları sırasında şehri ateşe vermekle suçlayarak en acımasız saldırılara maruz bıraktı.

Merkezileşmek mi, Merkezsizleşmek mi?

Komünarların kurmaya çalıştığı gerçek demokrasi iddialı ve zor bir projeydi. Halk egemenliği olanaklı olan en fazla sayıda yurttaşın katılımını gerektirir. Mart sonundan itibaren Paris, Komün Konseyi ve Ulusal Muhafızların merkez komitesinin zaten karmaşık olan ikilisini çevreleyen merkezi komisyonların, yerel alt komitelerin, devrimci kulüplerin ve asker taburlarının mantar gibi çoğalmasına tanık oldu.

İkincisi, askeri denetimi elinde tutuyor ve çoğu zaman konseye karşı gerçek bir karşı güç olarak hareket ediyordu. Halkın doğrudan katılımı demokrasinin hayati bir garantisi olsa da, birden fazla otoritenin devrede olması karar alma sürecini özellikle zorlaştırdı ve kararnamelerin uygulanmasının dolambaçlı bir sorun olduğu anlamına geldi.

Merkezi otorite ile yerel organlar arasındaki ilişki sorunu birçok kaotik ve zaman zaman felç edici duruma yol açtı. Savaşın aciliyeti, Ulusal Muhafızlar içindeki disiplinsizlik ve hükümetin artan etkisizliği karşısında Jules Miot, Maximilien Robespierre'in 1793'teki diktatörlük modeli doğrultusunda beş kişilik bir Kamu Güvenliği Komitesi kurulmasını önerdiğinde hassas denge tamamen bozuldu.

Öneri 1 Mayıs'ta kırk beşe karşı yirmi üç oyla kabul edildi. Yeni bir siyasi deney için sonun başlangıcını işaret eden ve Komün'ü iki karşıt bloğa bölen dramatik bir hata olduğu kanıtlandı.

Yeni-Jakobenler ve Blanquistlerden oluşan bu gruplardan ilki, iktidarın yoğunlamasına ve nihayetinde siyasi olanın toplumsal boyuta üstünlüğüne meyletti. Uluslararası Emekçiler Derneği üyelerinin çoğunluğunu içeren ikinci grup ise toplumsal alanı siyasi alandan daha önemli gördü. Erkler ayrılığının gerekli olduğunu düşündüler ve cumhuriyetin asla siyasi özgürlükleri sorgulamaması gerektiğinde ısrar ettiler.

Yorulmak bilmeyen Eugène Varlin tarafından eşgüdümlenen bu ikinci blok, otoriter yönelimi şiddetle reddetti ve Kamu Güvenliği Komitesi seçimlerine katılmadı. Varlin'e göre, yetkilerin birkaç kişinin elinde merkezileştirilmesi Komün'ün kuruluş önermelerine açıkça aykırı olacaktı çünkü seçilmiş temsilcileri egemenliğe sahip değildi -bu egemenlik halka aitti- ve bunu belirli bir organa devretme hakları yoktu.

Mayıs'ta azınlık tekrar Komün Konseyi'nin bir oturumuna katıldığında, saflarında birliği örmek için yeni bir girişimde bulunuldu. Ama artık çok geçti.

Devrimin Eşanlamlısı Olarak Komün

Paris Komünü Versailles orduları tarafından acımasızca ezildi. *Semaine sanglante*, yani 21-28 Mayıs tarihleri arasındaki kan dökme haftası boyunca toplam on yedi bin ila yirmi beş bin yurttaş katledildi. Son çatışmalar Père Lachaise Mezarlığı'nın duvarları boyunca gerçekleşti. Genç Arthur Rimbaud Fransız başkentini "kederli, neredeyse ölü bir kent" olarak tanımladı. Bu, Fransa tarihindeki en kanlı katliamdı.

Sadece altı bin kişi İngiltere, Belçika ve İsviçre'ye sürgüne kaçmayı başardı. Alınan esirlerin sayısı 43.522'ydi. Bunlardan 100'ü askeri mahkemelerde yapılan yargılamaların ardından ölüm cezasına çarptırıldı. 13.500'ü ise hapse ya da zorunlu çalışmaya gönderildi ya da Yeni Kaledonya gibi uzak bölgelere sürüldü. Oraya gidenlerden bazıları, Komün'le aynı zamanda patlak veren ve Fransız birlikleri tarafından kana boğulan sömürge karşıtı Mokrani İsyanı'nın Cezayirli liderleriyle dayanışma içinde oldu ve onların kaderini paylaştı.

Komün'ün hayaleti tüm Avrupa'da anti-sosyalist baskıyı yoğunlaştırdı. Thiers devletinin eşi benzeri görülmemiş şiddetini es geçen muhafazakâr ve liberal basın, Komünarları en ağır suçlarla itham etti ve "doğal düzen"in ve burjuva yasallığının yeniden tesis edilmesinden ve "uygarlığın" anarşi karşısındaki zaferinden duyulan memnuniyeti dile getirdi.

Otoriteyi ihlal etmeye ve egemen sınıfın ayrıcalıklarına saldırmaya cüret edenler ibret verici bir şekilde cezalandırıldı. Kadınlar bir kez daha ikincil varlıklar olarak muamele gördü ve kirli, nasırlı elleriyle küstahça yönetmeye kalkışan işçiler, daha uygun oldukları düşünülen konumlara geri sürüldü.

Yine de Paris'teki ayaklanma işçi mücadelelerine güç verdi ve onları daha radikal yönlere itti. Yenilginin ertesi günü Eugène Pottier, işçi hareketinin en ünlü marşı haline gelecek olan şu dizeleri yazdı "Bu kavga en sonuncu/Kavgamızdır artık/Enternasyonal'le/Kurtulur insanlık!"

Paris, amacın kapitalizmden kökten farklı bir toplum inşa etmek olması gerektiğini gösterdi. Bundan böyle, "kiraz zamanı" [*le temps des cerises*] (komünar Jean-Baptiste Clément'in ünlü dizesinin başlığından alıntı yapacak olursak) kahramanları için asla geri dönmemiş olsa da, Komün toplumsal-siyasal değişim fikrini ve bunun pratik uygulamasını somutlaştırdı. Devrim kavramıyla, işçi sınıfının ontolojik deneyimiyle eşanlamlı hale geldi. Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*'ta bu "modern proletaryanın öncüsü"nün "dünya işçilerini Fransa'ya bağlamayı" başardığını belirtti.

Paris Komünü işçilerin bilincini ve kolektif algılarını değiştirdi. Aradan geçen yüz elli yıla rağmen, kızıl bayrağı dalgalanmaya ve bize bir alternatifin her zaman olanaklı olduğunu hatırlatmaya devam ediyor. *Yaşasın Komün! Vive la Commune!*

Kaynak metin: https://jacobin.com/2021/03/paris-commune-radical-change-history-revolution

19 Mart 2023

Çeviri

WORDPRESS.COM İLE OLUŞTURULAN WEB SİTESİ.

YUKARI ↑